

## EN TIDIG HUSHÅLLSKAPITALVARA

*Av Bernt Rutström, Bodträskfors*

Människan har ju sedan urminnes tider använt sig av nål och tråd för att kunna klä på sig och överleva. Arkeologer har funnit bennålar med ögon som daterats 20000 år tillbaka i tiden. Handsömnad är ju som bekant ett tidsödande hantverk. Säkert var det många som brydde sina hjärnor under en lång följd av år innan en något så när brukbar symaskin såg dagens ljus.

Symaskinen som uppfinning var inte bara en mans verk. Och vem som egentligen var först är tydligen höljt i historiens dunkel.

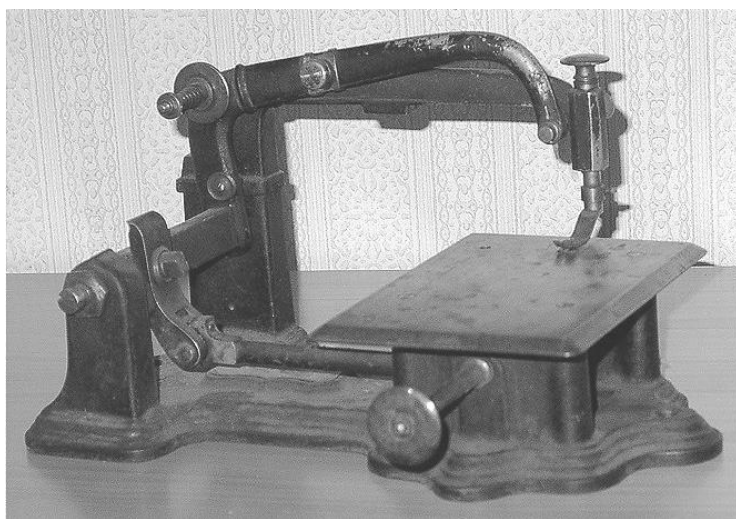
Men den förste som patenterade en sådan var engelsmannen Thomas Saint år 1790. Han var egentligen möbelsnickare så därför föll det sig nog naturligt att den skulle vara gjord i trä och var tänkt att sy i läder. Om han verkligen tillverkade någon är inte helt utrett. Saints maskin kanske inte kom längre än till patentritningen och möjligen någon försöksmodell.

I alla fall måste ritningen ha varit så välgjord och detaljerad att en replik var möjlig att tillverka.



*Thomas Saints symaskin*

1830 fick en fransk skräddare vid namn Bartholomé Thimonnier patent på den första entrådiga kedjesömsmaskinen. Året efter startade han ett uniformskrädderi i Paris. Många av de andra skräddarna blev rädda och arga i tanke på att bli utan jobb, så de slog sönder ett stort antal av Thimonniers maskiner.



*Okänt fabrikat*

År 1833 kom en idé för dubbeltråd och skyttelsöm från det mekaniska geniet Walter Hunt i New York. (Det var han som även uppfann säkerhetsnålen 1849 samt en föregångare till Winchesters repe-tergevär.) Hunt övergav dock sin idé, helt övertygad om att den skulle kunna kasta fatiga sömmerskor ut i arbetslöshet.

Ingen av dessa tidiga maskiner blev emellertid någon verklig konkurrent till handsömnaden. Men Elias Howe från Massachusetts i USA tog fasta på idén

och patenterade år 1846 en maskin som arbetade med över- och undertråd med skyttel som for fram och tillbaka och en nål med ögat nära spetsen.

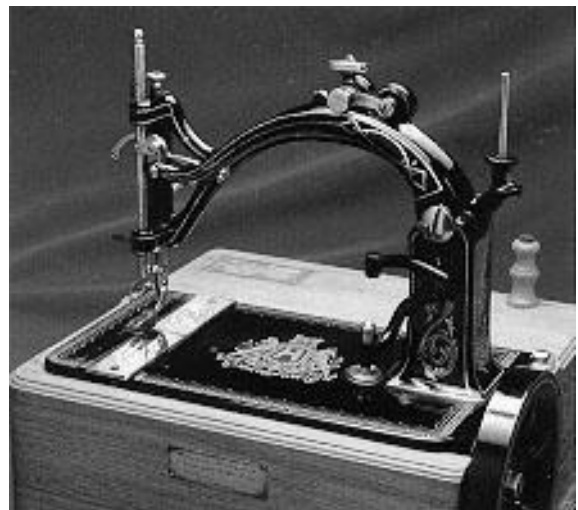
1846 kom också den första för hemmabruk konstruerade symaskinen. Det var Isaac Merrit Singer som låg bakom den bedriften. Singer lär ha plagierat Hunt och Thimonniers maskiner. Dessa hade en skyttel som skramlade alldeles förfärligt. Amerikanen Allen B Wilson kom så småningom på att använda en spole rätt lik den som används än i dag. Utöver detta konstruerade han en matar-anordning som i fyra rörelser drog fram tyget för exakt steglängd. Singers symaskin blev snabbt en storsäljare.

Singers kompanjon, Edvard Clark, marknadsförde maskinerna och uppfann också avbetalningssystemet så att kvinnor ur alla samhällsklasser kunde få möjlighet att skaffa en symaskin.

De första fungerande symaskinerna kunde sy upp emot 300 stygn i minuten mot ca 50 som max för en driven handsömmerska.

Alla dessa intrång i varandras uppfinningar skapade förstas problem och domstolsprocesser. För att undvika detta gick 4 bolag samman. Dessa var Howe, Singer, Wheeler & Wilson samt Grover & Baker.

1872 tillverkade Husqvarna Vapenfabrik sin första symaskin med namnet Nordstjernen. ”Kattrigg” fick den heta i folkmun. I 138 år har fabriken producerat symaskiner i Sverige sedan dess och de har funnits i många svenska hem och även exporteras till ett otal länder.



*Husqvarnas så kallade ”Kattrigg”.*

Husqvarna var dock inte först med symaskintillverkning i Sverige. Bland de första kända tillverkarna nämns Johan Gustaf Wikström som avled redan 1868. Ingen maskin av honom lär finnas kvar i dag.

Och i Östnor, Mora, skryter man med att ha tillverkat ”den första friarmsmaskinen i världen”. Det var urmakarna i Moratrakten som inför en vikande klockmarknad gav sig på symaskins-tillverkning i mitten av 1800-talet och gjorde så i ungefär 12 år.

Även bröderna Anton och Alfred Hahn i Örebro tillverkade symaskiner. Alfred hade en tid arbetat vid Singers fabrik på Manhattan i New York under 1860-talet

och därigenom skaffat nödiga kunskaper. Och de fick 1:a pris för sin maskin vid Örebro slöjdställning år 1878.

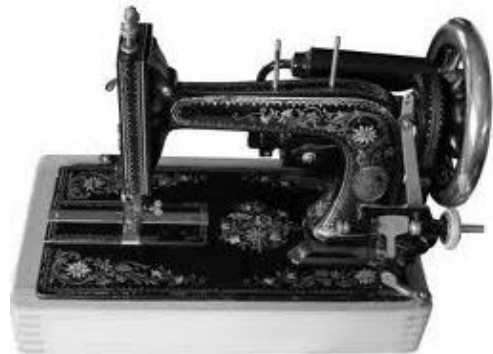
De övergick eftersom att tillverka lantbruksmaskiner och Anton blev med tiden även riksdagsman och Alfred intresserade sig allt mera för bilar bl.a. Han blev förmodligen den förste som tog körkort i Sverige.



Från början drevs symaskinerna med vev och senare ”trampade” man dem och en rem överförde kraften till maskinen.

När elektriciteten blev tillgänglig så kom den förstås till användning. I början ”hängde” man på en liten elmotor för drivningen men efter-

hand kom även maskiner med inbyggda elmotorer.



*Maskin med ”påhängsmotor”.*



Nu blev det med diverse tillsatser möjligt att sy annat än raksöm. Med tillbehöret till vänster kunde sick-sack-söm åstadkommas genom att den drog tyget fram och tillbaka under nålen.

I dag är marknaden berikad med många fabrikat.

Singer, AEG, Brother, Husqvarna, Centurion, Janome, Zanussi, Pfaff, Toyota, Elna, Bernina, plus några märken till, finns tillgängliga för intresserade köpare och är förhållandevis billiga.



Och dagens symaskiner kan sy upp emot 1000 stygn i minuten och har oftast mer än 20 olika sömmar att välja mellan.

Som exempel kan nämnas vidstående maskin, en Brother NV-50, som enligt fabrikanten har 135 sömmar inprogrammerade.

Enlig Nationalencyklopedin tillverkades totalt 15 miljoner symaskiner i världen år 1995.

*Källor: I huvudsak Wikipedia.*